

Jack ir Edee Mezirow

JACK MEZIROW TRANSFORMUOJANTIS MOKYMAS

Jack Mezirow (1923 - 2014) – amerikiečių edukologas ir Suaugusiųjų ir tęstinio mokymo profesorius emeritas (Teachers College, Kolumbijos universitete, JAV), turėjo socialinių mokslų ir edukologijos išsilavinimą, mokslų daktaro laipsnį apgynė suaugusiųjų švietimo srityje, vėliau vadovavo intensyvių suaugusiųjų švietimo studijų doktorantūrai Kolumbijos universitete.

Tuomet, kai suaugusiųjų švietimas daugiausiai koncentravosi į bazinių gebėjimų ugdymą, Mezirow transformuojančio mokymosi teorija siekė asmenybės tapatybės pokyčių (Crowther, Sutherland, 2008). Transformuojančio mokymosi teorija remiasi, anot Mezirow (1991), „kritine mokymosi suaugustėje dimensija, įgalinančia mus atpažinti ir pervertinti prielaidų ir lūkesčių struktūrą, apsprendžiančią mūsų mąstymą, jausmus ir veiksmus“. Mezirow transformuojančio mokymosi teorija paskatino reikšmingus pokyčius ir diskusijas skirtinguose baruose – pradedant socialinių aktyvistų grupėmis, baigiant suaugusiųjų antrosios pakopos studijomis ar žmogiškųjų išteklių plėtra.

Mezirow pažiūras formavo daug švietimo teorijų ir kryptių: pradedant John Dewey progresyviojo švietimo teorija, Paulo Freire teorija apie *conscientizacao* – kritinės sąmonės įgyjimą, Jurgen Habermas' s teorija apie komunikacinius veiksmus ir kt. Visos šios įtakos kristalizavosi į vieną, kai septintojo dešimtmečio pradžioje (1970-aisiais) jo žmona Edee, būdama vidutinio amžiaus įstojo į koledžą gauti aukštąjį išsilavinimą, kurio nebuvo pasiekusi. Abiems Mezirow sutuoktiniams ši patirtis buvo tikrai transformuojanti: Edee Mezirow pabaigusi studijas ėmėsi vadovaujančio darbo keliose organizacijose, o Jack Mezirow, įkvėptas jos patirties, ėmėsi didžiulio tyrimo, kuriame dalydavo į bendruomenės koledžus mokytis grįžtančios moterys JAV. Tyrimas siekė atskleisti faktorius, kurie skatina jų mokymąsi. Mezirow su savo komanda nustatė, kad daugumas moterų patyrė „asmeninę transformaciją“ ir išskyrė tam tikras kaitos stadijas, kuriose svarbų vaidmenį vaidino „disorientuojanti dilema“, „kritinis prielaidų vertinimas“ ir „kompetencijų ugdymas, pasitikėjimas naujais vaidmenimis ir santykiais“ (Marsick, 1999).

1978 m. Mezirow pirmą kartą pristatė savo teoriją pasauliui straipsnyje „Perspektyvos transformacija“ („Perspective transformation“), kuri vėliau publikavo suaugusiųjų švietimo leidinyje „Adult education quarterly“. Teorija buvo tais pačiais metais pristatyta ir Suaugusiųjų švietimo tyrimų konferencijoje (Adult Education Research Conference). Pranešimas buvo sutiktas ovacijomis.

Būdamas smalsus, atviras ir idealistiškas, Jack Mezirow mėgo mokslines diskusijas ne tik su bendraminčiais, bet ir su oponentais, pats nuolat siekė tobulinti savo teoriją. Pasiduodamas technologinėms naujovėms, aštuntajame dešimtmetyje praleido du metus nesėkmingai bendradarbiaudamas su Roger Gould siekdamas sukurti interaktyvią programinę įrangą, kuri leistų žmonėms patiems diagnozuoti savo emocines problemas, kurias trukdo jų asmeniniam ir profesiniam tobulėjimui. Vėliau jis susidomėjo smegenų biocheminiais procesais. Išėjęs į pensiją, Mezirow bendravo su tyrėjais Italijoje, Graikijoje ir kituose kraštuose, kur buvo domimasi jo transformuojančio mokymosi teorija. Mezirow konsultavo įmones ir organizacijas, buvo cituojamas tokių įmonių mokymosi guru, kaip Peter Senge, knygos „Besimokanti organizacija“ („*The Learning Organization*“) autorius, o Harvardo verslo teoretikas Chris Argyris naudojo Jack Mezirow teoriją savo kursuose (Levine, 2014).

PERSPEKTYVOS KEITIMAS

Mezirow transformuojančio mokymosi teorija apima išsamų ir kompleksišką aprašymą etapų, kai besimokantieji konstruoja, validuoja ir perfomuluoja savo patirtis ir jų prasmę. Norėdami pakeisti savo prasmines schemas (specifinius įsitikinimus, požiūrius ir emocines reakcijas) besimokantieji turi imtis kritinės refleksijos apie savo patirtį, kas veda į perspektyvos transformaciją.

Prasminės schemas, sudarančios prasmines struktūras, gali keistis individui pridedant ar integruojant naujas idėjas prie jau egzistuojančių schemų arba, prasmės transformacija kisti tiesiog mokantis. Tačiau perspektyvos transformacija, vedanti į transformuojantį mokymąsi, vyksta rečiau. Mezirow mano (Mezirow, 1991), kad ši retesnė transformacija paprastai kyla dėl „disorientuojančios dilemos“, kurią sukelia gyvenimo krizė ar esminis gyvenimo pereinamasis laikotarpis, nors transformaciją gali sukelti ir reikšminių schemų transformacijų sankaupa susitelkusi per tam tikrą laiką.

Mezirow perspektyvos transformacijoje nurodo tam tikras fazes:

1. Disorientuojanti dilema,
2. Savianalizė,
3. Kritinis prielaidų vertinimas,
4. Naujo elgesio galimybių ir vaidmenų vertinimas,
5. Veiksmų planavimas,
6. Žinios planų įgyvendinimui,
7. Naujų vaidmenų išbandymas,
8. Reintegracija.

DISORIENTUOJANTI DILEMA

Tol, kol žmogaus patirtis atitinka egzistuojančias prasmės struktūras, jis nelinkęs užsiimti transformuojančiu mokymusi. Disorientuojanti dilema gali būti staigi, kai kažkas nutinka, ir žmogus nebegali gyventi vadovaudamasis iki tol tikusiomis strategijomis, arba – gali susiformuoti per laiką susidedant pajautimui, kad asmens reikšmės struktūros neatitinka jo aplinkos. Disorientuojanti dilema – tai dramatiškas įvykis, kaip pavyzdžiui, artimo žmogaus netektis, liga, skyrybos, darbo netekimas ar pan. Įvykus disorientuojančiai dilemai, asmuo supranta, kad jam nepavyks gyventi toliau vadovaujantis ankstesnėmis vertybinėmis schemomis ar naudojant įprastas strategijas.

SAVIANALIZĖ IR KRITINIS PRIELAUDŲ VERTINIMAS

Šios dvi fazės yra susiję su kritine refleksija. Patyrus disorientuojančią dilemą imamas savianalizės balansuojant tarp kaltės dėl nutikusios situacijos ar gėdos jausmo. Svarstoma, ką asmuo padarė ne taip, kad jam taip nutiko, pirminėje frazėje kaltinama save. Užduodamas klausimas: *Ką supranti apie savo jausmus? Bandoma apibūdinti juos: „Tai – lyg...“*.

Atliekamas ir kritinis vertinimas įvairių sociokultūrinių ir psichinių prielaidų. Savianalizės eigoje bandoma atsiriboti nuo iki tol vyravusių supratimų ir vertybinių schemų, jas kritiškai vertinant. Keliami klausimai: *Ką reiškia mano jausmai? Ką patarčiau sau šioje situacijoje? Kaip aš interpretuoju tai, kas vyksta? Kokie mano ketinimai?*

NAUJO ELGESIO GALIMYBIŲ IR VAIDMENŲ VERTINIMAS

Atradus neatitikimus tarp esamų supratimų ir vertybių bei esamos aplinkos, analizuojamos naujos galimybės bei elgesio schemas. Pripažinus nepasitenkinimą esama situacija ir atsiveriant transformacijai, ieškoma informacijos apie kitus, patyrusius tokią pačią ar panašią situaciją. Ieškoma galimybių ir naujo vaidmens, santykių ar veiksmų variantų. Užduodami klausimai: *Kaip norėtumėte, kad situacija pasikeistų? (situacija ir susiję veiksmai). Pabandžius tai nors truputį įsivaizduoti, kas pasikeistų?*

VEIKSMŲ PLANAVIMAS IR ŽINIOS PLANŲ ĮGYVENDINIMUI

Šiose fazėse žmogus imasi planuoti naujus veiksmus, o jei yra poreikis, numato, kaip įgyti trūkstamų žinių plano įgyvendinimui (Mezirow&Taylor, 2009). Užduodami klausimai: *Kas, jūsų žiniomis, trukdo šio plano įgyvendinimui? Kokie yra galimi pavojai? Kokie būtų privalumai nieko nekeisti? Ar elgiatės pagal tai, ką nusprendėte įgyvendinti? Koks skirtumas tarp to, jei įgyvendinate naują planą arba ne? Ką reikės žinoti ir mokėti, norint įgyvendinti, nugalėti iškilusių situaciją?*

NAUJŲ VAIDMENŲ IŠBANDYMAS IR REINTEGRACIJA

Šioje fazėje transformaciją patirantis asmuo išbando naujus vaidmenis, tobulina savo kompetencijas ir pasitikėjimą savimi atliekant naujus vaidmenis ir išbandant naujus santykius. Tuomet bandoma daugmaž sugrįžti į senas vėžes, naudojant naują, transformuotą perspektyvą. Užduodami klausimai: *Kaip žinosite, kad jums einasi gerai?*

Anot Mezirow, visas mokymasis yra kaita, tačiau ne visi pokyčiai gali būti prilyginami transformacijoms. Suaugusiųjų mokytojai turėtų skatinti transformuojantį mokymą, atveriantį suaugusiųjų pokyčiams ir išsilaisvinimui iš juos ribojančių supratimų. Tačiau Mezirow pripažįsta, kad ne visas mokymasis suaugystėje turi būti transformuojantis, nes kartais tiesiog mokomasi vieno ar kito gebėjimo ar pridėdama žinių prie jau turimų pažinimo schemų.

MOKYTOJO VAIDMUO

Švietėjo vaidmuo kuriant transformuojančio mokymosi galimybes yra kelti tikslus, vedančius į autonomišką mąstymą. Skatinant besimokančiojo kritinę refleksiją diskurso metu, galimas autonomiškas mąstymas. Autonomiško mąstymo pagrindai klojami vaikystėje, tačiau toliau plėtojami suaugystėje. Mokytojas gali padėti suaugusiems besimokantiems tapti labiau kritiškais vertinant turimas prielaidas, geriau apgalvojant atskaitos taškus, keičiant perspektyvas bei efektyviai bendradarbiaujant vienas su kitu, vertinant ir apibendrinant sprendimus ir turimus įsitikinimus (Mezirow, 1997).

Mokytojas gali skatinti atvirumą ir atradimus naudodamas tokius mokymo metodus kaip mokymosi kontraktai, grupiniai projektai, vaidmenų atlikimas, atvejo analizė ir simuliacijos. Šie metodai skatina transformuojantį mokymąsi, suteikdami besimokantiems galimybę analizuoti koncepcijas savo pačių gyvenimo kontekste ir tikrinti naujų žinių tinkamumą jų gyvenimo situacijoms.

BESIMOKANČIOJO VAIDMUO

Kai mokymosi tikslas yra konstruoti žinias apie save, kitus ir supančias socialines normas mokytojas tampa skatintoju ir pagalbininku. Tačiau patys besimokantieji taip pat atlieka svarbų vaidmenį kurdami mokymosi aplinką ir procesą (Cranton, 2006). Besimokantieji palaiko klasėje tam tikras sambūvio normas, kurios padeda efektyviai dirbti: pilietiškumas, pagarba, atsakomybė vienas prieš kitą ir tarpusavio parama mokantis. Besimokantieji turėtų priimti skirtingumus, mokymosi aplinkos įvairovę ir siekti tarpusavio bendradarbiavimo.

Besimokantiems svarbu kritiškai vertinti savo prielaidas, idant galėtų transformuoti savo nekvestionuojamas vertybių ir minčių atskaitos sistemas. Komunikuodami tarpusavyje ir būdami atviri naujai informacijai, besimokantieji ima kritiškai reflektuoti savo prielaidas, kurios sąlygoja ketinimus, vertybes, įsitikinimus ir jausmus. Bendradarbiaudami ir kritiškai reflektuodami kitų prielaidas, besimokantieji imasi perfomuluoti ir savo prielaidas, atskaitos sistemas ir iš to sekančius veiksmus.

Tokiu būdu, svarbus tampa besimokančiojo atvirumas dalyvaujant diskurse (Mezirow, 1997). Komunikacijos ir diskurso metu suaugusieji gali patvirtinti idėjas, kurias jiems perdavė kiti, o toks dialogas sudaro sąlygas kritiškai įvertinti idėjas, prielaidas, argumentus ir skirtingus požiūrius, kas ir skatina mokymąsi bendradarbiaujant.

PABAIGAI

Jack Mezirow transformuojančio mokymosi teorija suteikia galimybes suaugusiems kritiškai reflektuoti jų gyvenimo aplinkybes sąlygojančias supratimo ir vertybines schemas, jas pervertinant ir perkonstruojant, idant jos netrukdytų jų asmeniniam ir profesiniam tobulėjimui. Be to, Jack Mezirow suaugusiųjų mokymosi teorija puikiai taikytina antro šanso išsilavinimo kontekste bei sprendžiant suaugusiųjų gyvenime kylančias krizines situacijas, kurias transformuojantis mokymasis nukreipia pozityvia tobulėjimo kryptimi.

LITERATŪRA

Cranton, P. (2006) *Understanding and Promoting Transformative Learning: A Guide for Educators of Adults* (2nd ed.). San Francisco, CA: John Wiley & Sons, Inc.

Crowther, J., Sutherland, P. (2008) *Lifelong learning. Concepts and Contexts*. Taylor & Francis eBooks.

Levine, J. (2014) Jack Mezirow, Who Transformed the Field of Adult Learning, Dies at 91. <http://www.tc.columbia.edu/articles/2014/october/jack-mezirrow-who-transformed-the-field-of-adult-learning-d/>

Marsick, V., Finger, M. (1991) Jack Mezirow: In Search of a Social Theory of Adult Learning // *Twentieth Century Thinkers in Adult Education (International Perspectives on Adult and Continuing Education)*. Routledge.

Mezirow, J. (1991) *Transformative Dimensions of Adult Learning*. Jossey-Bass Inc.

Mezirow, J. (1997). Transformative Learning: Theory to Practice. *New Directions for Adult and Continuing Education*, 74, 5–12.

Mezirow, J., & Taylor, E. W. (2009). *Transformative learning in practice: insights from community, workplace, and higher education*. San Francisco, CA: Jossey-Bass.